

УДК 339.54(045)

Бондарчук Л. В.
*кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький торговельно–економічний інститут
Київський національний торговельно–економічний університет*
Гусак К. Ю.
*студентка
Вінницького торговельно–економічного інституту
Київський національний торговельно–економічний університет*

Bondarchuk L. V.
*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Vinnytsia Trade and Economic Institute
Kyiv National University of Trade and Economics*
Gusak K. Yu.
*Student
Vinnytsia Trade and Economic Institute
Kyiv National University of Trade and Economics*

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Анотація. Міжнародна торгівля є найважливішою формою реалізації принципу порівняльних переваг, тому вона і виступає іншою стороною міжнародної спеціалізації. Суверенні держави, як і окремі особи, регіони і країни, можуть виграти за рахунок спеціалізації на výroбах (те що вони можуть робити з найбільшою відносною ефективністю) і наступного обміну на товари, що вони не в змозі самі ефективно робити.

Ключові слова: зовнішньоторговельна політика, торгівля, міжнародна торгівля, лібералізація, глобалізація, протекціонізм, Світова Організація Торгівлі, Європейський Союз, вільна торгівля.

Вступ та постановка проблеми. Як відомо, лібералізація зовнішньої торгівлі України в перехідний період не стала фактором структурної перебудови й економічного зростання. Конкретні результати лібералізації залежать від послідовності та строків проведення реформ, від застосовуваних інструментів зовнішньоторговельної політики, від цілей, визначених державою, пріоритетними натепер.

Ефективна інтеграція до світового економічного простору є важливим напрямом розвитку України. Від успіху зовнішньоекономічної діяльності України залежить її подальший економічний і соціальний розвиток як підсистеми світової економіки. Оптимальна зовнішньоторговельна політика держави повинна виважено поєднувати відкритість економіки і протекціонізм. Ці особливості означають використання протекціонізму не як системної політики, а як виняток, тимчасове стримування зовнішньої лібералізації насамперед відносно галузей і виробництв, які є структурними пріоритетами країни. Від успіху зовнішньоекономічної діяльності України залежить її подальший економічний і соціальний розвиток як підсистеми світової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічну і методичну основу дослідження становлять сучасні теорії зовнішньоторговельної діяльності. Дослідженню проблем зовнішньоекономічної політики присвячено праці А.І. Кредисова, Ю.П. Бищора, В.В. Козика, М.Г. Нікітіної, В.Є. Новицького, С. Пилипенка, Т.Р. Корх, Ю.М. Маханьова, С.Н. Іллюша, П.А. Гайдуцького та інших авторів.

Метою статті є дослідження шляхів удосконалення зовнішньоторговельної політики нашої держави на сучасному етапі.

Результати дослідження. Зовнішньоторговельна політика – складова частина зовнішньоекономічної політики, спрямована на розвиток і регулювання торговельних відносин з іншими країнами світу і (або) їх угрупованнями з метою зміцнення позицій країни і її бізнесу на світовій економічній арені. Інше визначення зовнішньоторговельної політики має ширше значення, та повніше розкриває його.

Зовнішня торгівля відіграє суттєву і дедалі зростаючу роль у сучасній соціальній ринковій економіці. Зовнішні

ринки органічно продовжують і доповнюють внутрішні, необхідні для забезпечення відтворювального процесу. Зовнішньоторговельна політика встановлює і регулює відносини з іноземними державами в галузі зовнішньоторговельної діяльності, що охоплюють міжнародний обмін товарами (роботами, послугами, інформацією, результатами інтелектуальної діяльності). Ці відносини будуються на основі дотримання загальноєвропейських принципів і норм міжнародного права й зобов'язань, що витікають із міжнародних договорів.

Будь-якій державі для успішного функціонування на всесвітньому ринку необхідно мати свою зовнішньоекономічну інфраструктуру – систему, яка може забезпечити просування товарів та послуг від виробника до споживача в іншій країні. У цій системі основними є матеріально-технічна база (склади, які обладнані необхідним устаткуванням) та спеціалізовані організації для післяпродажного технічного обслуговування. Країна, яка не має зовнішньоекономічної інфраструктури, змушена багато витратити для забезпечення доступу до зовнішньоекономічної інфраструктури інших держав (для оплати транспортування, страхових та банківських послуг, послуг торгових домів чи компаній тощо) [1].

Таким чином, враховуючи виняткове значення та походження зовнішньоторговельної політики, можна дійти висновку, що ця політика пройшла великий етап розвитку, який розвивався та удосконалювався.

Сьогодні більшість держав проводять гнучку зовнішньоторговельну політику, яка поєднує у собі елементи як протекціонізму, так і фритредерства; це є перспективою нормального функціонування зовнішньоторговельної політики держави на сучасному етапі. Утім, загальним курсом тут є лібералізація зовнішньоторговельних відносин. Це означає, що країни прагнуть розвивати між собою взаємовигідну торгівлю, налагоджуючи для цього природний для цивілізованого людства режим найбільшого сприяння. Вибір кожною країною власної моделі політики зовнішньої торгівлі визначається, головним чином, ступенем конкурентоспроможності її національної економіки та станом торговельного балансу (співвідношенням експорту й імпорту) [2].

Також перспективою зовнішньоторговельної політики держави є чинники, які активно пов'язані з самою суттю сучасного процесу глобалізації. В основі глобалізації лежить розвиток світових ринків товарів, послуг, праці, капіталу.

Глобалізація – це об'єктивний соціальний процес, змістом якого є зростаючі взаємозв'язок і взаємозалежність національних економік, національних політичних і соціальних систем, національних культур, а також взаємодії людини й навколишнього середовища. Процес глобалізації – це насамперед загострення міжнародної конкуренції, пов'язане з наближенням країн одна до одної внаслідок динамізму сучасного мобільного зв'язку, відносного здешевлення транспортних засобів та розвитку транснаціональних корпорацій, які завдяки кооперуванню дали істотний поштовх міжнародним зв'язкам [3].

Перспективною головною метою зовнішньоторговельної політики має бути проголошено активну участь країни у створенні та розвитку нового міжнародного економічного порядку, а саме міжнародні правила, які сприяють:

- глобалізації, ділової активності та розвивання економічних кордонів;
- формуванню нових форм руху капіталу та іноземних інвестицій, технологій;
- захисту прав інтелектуальної власності;
- гармонізації стандартів;

- зміцненню міжнародної економічної системи;
- врегулюванню зовнішньоторговельних дисбалансів;
- підтримці економік, що розвиваються;
- розвитку внутрішнього ринку, високотехнологічних і невиробничих галузей;
- збільшенню експорту за одночасного зростання зарубіжних інвестицій;
- розширенню виробництва за кордоном;
- створенню конкурентоспроможності інформаційно-місткої економіки;
- зменшенню залежності від імпорту сировинних товарів та енергоресурсів.

Глобалізація посилила вимоги до якості та конкурентоздатності продукції, що виробляється та експортується. Цьому ж сприяє впровадження технологічних новацій, поява нових сучасних форм розрахунків за зовнішньоекономічними операціями, які ще вчора не мали місця. Зміцнення торговельно-економічних зв'язків засноване на використанні сучасних технологій, зарубіжних інвестицій, управлінського досвіду, створенні потужного експортного потенціалу, для чого глобалізація відкриває значні можливості.

Відкритість економіки, а водночас і її вразливість перед загрозами глобальної інтернаціоналізації ставить питання про те, що найбільш оптимальним заходом зведення до мінімуму негативних наслідків глобалізації і, навпаки, одержання від неї зиску є посилення регіональної інтеграції зі співдружністю країн. Доцільність цього демонструє досвід діяльності ЄС: посилення взаємозалежності національних економік в умовах міжнародного поділу праці на засадах спеціалізації і виробничого кооперування, розвиток торговельних відносин і посилення в їх структурі частки продукції внутрішньоекономічного обігу приводить до одержання економічних вигод за блокування негативних наслідків. Використання можливостей цієї зовнішньоторговельної форми співробітництва насамперед залежить від того, чи прийнято вважати господарську систему тієї чи іншої країни системою з відкритою економікою.

Основними критеріями такої системи є:

- можливість виходу суб'єктів господарювання на зовнішні ринки та співробітництво із закордонними партнерами;
- макроекономічна стабільність, що проявляється у стабільності державних фінансів, цін та балансу зовнішніх розрахунків;
- мінімальні обмеження з боку держави;
- досить високий ступінь інтернаціоналізації ВВП;
- участь у міжнародній виробничій кооперації;
- достатня ємність внутрішнього ринку;
- конкурентоздатність суб'єктів господарювання на зовнішньому ринку;
- відсутність суттєвих бар'єрів, що обмежують вступ до ринку в процесі створення нових фірм;
- наявність розвинутої ринкової інфраструктури;
- лібералізація цін та міжнародної торгівлі, що здатні значно прискорити процес формування глобальної системи;
- лібералізація інших форм зовнішньоекономічної діяльності, особливо лібералізація діяльності фінансових ринків;
- погодження з установчими засадами та скерованість діяльності національних органів згідно з нормами і правилами світових економічних і фінансових організацій (МВФ, Світовий банк);
- наявність політичних критеріїв стабільності, що забезпечують додержання верховенства закону, прав людини, демократичний устрій суспільства;

– ступінь адаптації до вимог Світової організації торгівлі (СОТ) і наближення національного законодавства до стандартів СОТ [7, с. 144].

На процесі формування зовнішньоторговельної політики України, особливо на її початковому етапі, позначилися надмірні сподівання на те, що ринкові регулятори спрацюють автоматично внаслідок вибору моделі ортодоксальної монетарної стабілізації зі властивим їй обмеженням впливу держави, а також відсутність чітких концептуальних підходів до ринкового реформування і розвитку економіки та зовнішньої торгівлі.

Після набуття Україною членства у Світовій Організації Торгівлі (далі – СОТ) закономірними та очікуваними стали зміни у зовнішньоторговельній політиці нашої держави. Україна визначила стратегічною метою європейський вектор інтеграції, подальше поглиблення торговельних зв'язків та співпраці з країнами Європейського Союзу (далі – ЄС). Але, з іншого боку, є нагальна потреба розвитку та удосконалення торговельної співпраці з країнами Співдружності Незалежних Держав (далі – СНД), які залишаються основними зовнішньоторговельними партнерами України. Крім цього, дискусійною є можливість та наслідки членства нашої держави у Митному союзі Білорусії та Казахстану. Тому є актуальним завданням визначення основних напрямів результативності зовнішньоторговельної політики України в умовах сьогодення.

Сьогодні, хоча обсяги торгівлі з країнами ЄС не зросли до тих показників, які очікувалися, все ж такі країни ЄС займають друге місце як зовнішньоторговельні партнери України після країн СНД. Безумовно, торговельне співробітництво з країнами ЄС може бути значно тіснішим. З метою досягнення якісно нового перспективного вектору у зовнішньоторговельній політиці нашої держави потрібне створення глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі (ЗВТ) з країнами ЄС.

Головною особливістю відносин України з країнами – членами СНД є висока їх залежність від позаекономічних, суто політичних чинників. Водночас ціла сукупність економічних факторів визначає цей регіон як потенційно особливо важливий для розвитку українського господарства. Найвагоміші з них – історичні традиції взаємодії в межах єдиного народногосподарського комплексу, відносна близькість ринків збуту продукції, можливість обміну продукцією, що менш конкурентоспроможна в інших регіонах світу, залишки колишньої виробничої кооперації між підприємствами різних країн тощо. Але на шляху використання цих сприятливих передумов збереження і розгортання взаємовигідних економічних відносин дуже часто поставали і постають перешкоди політичного характеру.

Ще однією особливістю співробітництва України з країнами цього регіону є непропорційне регіональне спрямування її зовнішньоекономічних зв'язків із домінуванням у них одного партнера – Росії. РФ посідає перше місце серед зовнішньоторговельних партнерів України – 32,7% у 2014 р. (6,6% – ФРН, 3,8% – Туркменістан та США, 3,6% – Туреччина та 3,4% – Італія). Ще більш показовим є провідне становище РФ серед торговельних партнерів із СНД – питома вага Росії в загальному торговельному обороті України з державами цього регіону у 2014 р. досягла 74,5%, тоді як частка Туркменістану становила 8,7%. Білорусі – 7,0%, Казахстану – 3,9%, Узбекистану – 2,3%, а на інші п'ять членів цієї організації припадало всього 3,6% [4].

Загалом інтеграційна зовнішньоторговельна політика стосовно країн СНД має орієнтуватися на створення спільних ринків товарів, послуг, капіталів і робочої сили. Важливо підкреслити, що є різні варіанти «інтеграційної

зовнішньоторговельної поведінки» України у межах СНД, де формуються як нові відносини на двосторонній основі, так і секторальні (галузеві), субрегіональні й інституціональні (наднаціональні) інтеграційні структури.

Провідними формами економічного співробітництва між Україною і ЄС є торгівля, інвестиційна діяльність та технічна допомога. Торгівлі належить центральне місце в загальній системі економічної взаємодії.

Для України відкриття європейського ринку і підписання Угоди про асоціацію з ЄС є, безумовно, значущим та необхідним для забезпечення її подальшої інтеграції у глобальний економічний простір. Прогнозувалося, що створення ЗВТ з ЄС стане потужним додатковим аргументом на користь прямих іноземних інвестицій у виробництво товарів чи послуг, орієнтованих на експорт до країн ЄС, використовуючи наявні конкурентні переваги української економіки.

На нинішньому етапі економічна інтеграція України характеризується відсутністю широких виробничо-технологічних зв'язків з країнами ЄС, через що експорт її представлено переважно з продукцією з низьким ступенем обробки. Водночас в Україну з країн ЄС імпортується готова продукція, в тому числі інвестиційного призначення, що має вищу додану вартість. Саме тому визначальним для України є не лише розширення доступу до європейських ринків, а й використання і підвищення конкурентоспроможності національної економіки, що має забезпечити зростання експорту українських високотехнологічних товарів.

Головними торговельними партнерами України серед країн Європи є Німеччина, Польща, Італія, Угорщина, та Нідерланди. Аналіз темпів зростання (скорочення) експорту-імпорту товарів п'ятірки найбільших торговельних партнерів України з країн Європи за 2012–2016 роки вказує на зростання експорту з країн ЄС за одночасного скорочення обсягів імпорту.

За даними Державної служби статистики України, експорт товарів та послуг в ЄС становив 15,9 млрд. дол. США, що на 24% менше, ніж попереднього року, а імпорт – 18,0 млрд. дол. США, що на 26% менше у вимірі рік до року [5].

Таким чином, Європейський Союз є стратегічним зовнішньоторговельним партнером України. Обсяг торгівлі між цими суб'єктами світової економіки щорічно збільшується, що свідчить про поглиблення та зміцнення двосторонніх торговельних відносин. Вже можна говорити про певні економічні підсумки співпраці України з ЄС.

Україна розглядає членство в СОТ як системний фактор подальшого розвитку національної економіки, лібералізації зовнішньої торгівлі і створення передбачуваного прозорого середовища для залучення іноземних інвестицій. Багатосторонню міжнародну торговельну систему, у центрі якої знаходиться СОТ, у широкому розумінні можна визначити як сукупність міжнародних правил, яких мають дотримуватися країни в торговельних відносинах між собою.

Після набуття членства у СОТ було започатковано переговорні процеси з укладення угод про вільну торгівлю між Україною та низкою держав світу й окремими угрупованнями держав. Здійснюється послідовна робота щодо опрацювання проектів угод про вільну торгівлю та проведення відповідних переговорів із Сінгапуром, Сербією, Туреччиною, Канадою. Україна використовує договірну базу СОТ для подальшого розвитку зовнішньої торгівлі та збільшення товарообігу з країнами – основними партнерами [6].

Як член СОТ Україна отримала право використовувати механізм урегулювання суперечок в межах СОТ, що сприяє справедливому вирішенню будь-яких суперечок з приво-

ду дотримання положень угод СОТ, які можуть виникнути у країні з її торговими партнерами. У межах зазначеного механізму було позитивно вирішено низку важливих питань, а саме дискримінаційного оподаткування, ліцензування деяких видів української продукції. Україна продовжує використовувати цей механізм СОТ, оскільки це є частиною системних зусиль, спрямованих на забезпечення та розширення присутності українських товарів на інших ринках.

Висновки. З вищенаведеної інформації можна дійти висновку, що зі вступом в СОТ Україна відкрила свій ринок для закордонних країн, які дають їй можливість проводити свою зовнішньоторговельну політику, збільшувати та зменшувати обсягу імпорту та експорту. Звісно, ця політика нашої країни з країнами-членами СОТ діє саме на перевагах, які пропонує нам СОТ.

Таким чином, перспективними напрямками зовнішньоторговельної політики України слід вважати зовнішню орієнтовану стратегію, спрямовану на якомога ширшу інтеграцію економіки України з міжнародною торговельною спільнотою. В ідеалі така стратегія має включати скасування усіх ввізних та імпорتنих мит і податків, а також усунення всіх нетарифних бар'єрів.

Основними елементами зовнішню орієнтованої стратегії можна вважати такі заходи:

– митно-тарифні інструменти (використання мита, митних зборів для регулювання зовнішньоторговельних

потоків встановленням мита на певні товари і послуги (роботи);

– контингентування і ліцензування зовнішньоторговельних операцій. Контингентування означає встановлення певних квот на експорт чи імпорт окремих товарів або товарних груп;

– стимулювання експорту, розвиток експортного потенціалу країни;

– запровадження державної монополії на зовнішню торгівлю або надання виняткових прав державним органам чи певним приватним фірмам на здійснення окремих видів зовнішньоторговельних операцій.

У сучасних умовах дедалі виразнішою є тенденція до розширення форм регулювання зовнішньої торгівлі, що зумовлено інтенсифікацією процесів інтернаціоналізації виробництва, зростанням значення зовнішньоекономічної діяльності для економіки країни.

Мало того, потрібно скасувати субсидії на виробництво та іншу пряму і непрямую конкретну галузеву підтримку, а також лібералізувати ринок капіталу, щоб забезпечити рівні умови діяльності як вітчизняних, так і іноземних інвесторів. Шляхом повного використання своїх порівняльних переваг у такому лібералізованому середовищі Україна матиме максимальну користь від міжнародної торгівлі в короткостроковій та довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Корчун В.С., Савчук О.П. Основні напрями зовнішньоекономічної політики України в аспекті процесів європейської інтеграції // Науковий вісник ВДУ. № 8. 2015. С. 83–89.
2. Кур'янович Ю. Протекціонізм чи свобода торгівлі // Діло. – 2014. – № 1.
3. Герасимчук З.В., Горбач Л.М. Міжнародні економічні відносини: Навчальний посібник. Луцьк: Надстир'я, 2001. 328 с.
4. Стадник В.В. Структурно-технологічне трансформування промислового сектора економіки України: проблеми і перспективи в контексті євроінтеграційних процесів / В.В. Стадник // Вісн. Хмельн. нац. ун-ту. 2015. № 4(2). С. 86–91. (Серія «Економічні науки»).
5. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини. – Л., 1999. 277 с.
6. Л.У. Михайлова, С.М. Кваша. Європейська інтеграція України; 2015. С. 53–54. Навч. посібник.
7. Герасимчук З.В., Горбач Л.М. Міжнародні економічні відносини: Навчальний посібник. Луцьк: Надстир'я, 2015. 144 с.

ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ВНЕШНЕТОРГОВОЙ ПОЛИТИКИ УКРАИНЫ

Аннотация. Международная торговля является важнейшей формой реализации принципа сравнительных преимуществ, поэтому она и выступает другой стороной международной специализации. Суверенные государства, как и отдельные лица, регионы и страны, могут выиграть за счет специализации на изделиях, то они могут делать с наибольшей относительной эффективностью, и последующего обмена на товары, они не в состоянии сами эффективно производить.

Ключевые слова: внешнеторговая политика, торговля, международная торговля, либерализация, глобализация, протекционизм, Всемирная Торговая Организация, Европейский Союз, свободная торговля.

WAYS OF IMPROVING THE FOREIGN TRADE POLICY OF UKRAINE

Summary. International trade is the most important form of implementation of the principle of comparative advantages, and therefore it serves as the other side of international specialization. Sovereign states, like individuals, regions and countries, can win by specializing in products, what they can do with the most relative efficiency, and the subsequent exchange for goods that they are not in a position to do the most effectively.

Key words: foreign trade policy, trade, international trade, liberalization, globalization, protectionism, World Trade Organization, European Union, free trade.